

• NİL DUMANSIZOĞLU
ndumansizoglu@capital.com.tr

Türkiye'de son 5 yıldır, kapasite kullanım oranları yüzde 75-76'lar civarında seyrediyor. Bu oranlar uzmanların büyüme ve verimlilik için ideal oran olarak işaret ettiği yüzde 85'lerin oldukça altında. Yine de 2017 yılında önemli bir toparlanma dikkati çekiyor. Yılın ilk 7 ayında ortalama yüzde 77,8'e yükselen oranlar da bunun bir göstergesi. Peki, ideal orana ulaşmak mümkün mü? Sorunun yanıtını sektörün önde gelen liderleri veriyor...

IDEAL ORAN MÜMKÜN MÜ?

Uzmanların çoğu hemfikir. Büyüme ve verimlilik için kapasite kullanım oranlarının (KKO) yüzde 80-85 bandında olması gerekiyor. Gerçekten de 2008 global krizinden önce Türkiye'nin imalat sanayindeki kapasite kullanım oranları "ideal" olarak kabul edilen yüzde 80 bandındaydı.

Ancak 2008 sonrasında işler değişti. KKO, 2009 yılında yüzde 66,9'a kadar düştü. Son 5 yıldır da yüzde 75-76'lar civarında seyrediyor. Bu oranlar ise her ne kadar idealin uzağında olsa da "yeni normal" olarak görülüyor.

2017 yılında ise üretimde bir ivmelenme söz konusu. 2017 yılının ilk 7 ayında ortalama yüzde 77,8'e yükselen kapasite kullanım oranları da

bunun bir göstergesi. Yine de uzmanlar ideal oranlara ulaşmak için gidilecek yol olduğu görüşünde... Kapital FX Araştırma Müdür Yardımcısı Enver Erkan da böyle düşünenlerden. Kriz sonrası dönemde bir durgunlaşma ve yavaşlama dönemine girildiğini belirten Erkan, "Son bir yıldaki KKO'larda, kriz dönemine göre kısmi bir toparlanma olmakla beraber halen kriz öncesi nominal ekonomik seviyelere ulaşamadı" diyor.

HEDEF ORANLARI KORUMAK

Sadece 2008 krizi değil, 2016'da da Türkiye'de yaşanan olumsuz gelişmeler nedeniyle bazı sektörlerde kapasite kullanım oranlarında düşüş yaşandı. Bu sektörlerin 2017 hedefinde ise bu

Sektörler ideal oranın neresinde? (%)

Sektör	2015 KKO	2016 KKO	İdeal oran
Mobilya	70	71	90
Porselen	90	90	90
Kozmetik	60	80	90
Çimento	83	85	85 - 90
Plastik	73	72	85
Ayakkabı	68	75	85
Tekstil	76,5	77,5	85
Kimyasallar ve Kimyasal Ürünler	73,5	72,8	85
Temel eczacılık ürünleri	74,7	74,3	85
Çelik	62,5	64	80
Hazır giyim	75	70	80
Makine imalat	77,7	77,8	80
Un	47	50	75
Fındık	17	26	55
Et ürünleri	82,9	83,1	*
Süt ürünleri	72	73	*

Kaynak: Sektör dernekleri ve şirketler
(* Çok fazla küçük üretici olduğu için ideal oran verilmiyor.)

"ÇİMENTODA İDEAL YAKALANDI"

M. ŞEFİK TÜZÜN / TÜRKİYE ÇİMENTO MÜSTAHŞİLLERİ BİRLİĞİ (TCMB) YÖNETİM KURULU BAŞKANI

KKO'DA ARTIŞ VAR

2016 yılı çimento sektörü açısından bir önceki yıla göre daha iyi geçti ve yaklaşık yüzde 6 satış artışı gerçekleşti. Kentsel dönüşüm projeleri kapsamında yeniden inşa edilen konut yatırımları, 3'üncü havaalanı, özel projeler, hızlı tren, metro, otolyo gibi altyapı projeleri, HES, RES gibi enerji yatırımları, çimento sektöründeki büyümeye katkı sağlıyor.

REKABET ZAYIFLIYOR

Son 2 yıl içinde yurt içi çimento talebinin durgunlaşmasına karşılık gündemde olan yeni fabrika yatırımlarıyla gelecek ilave kapasiteler, sektörün ihracat performansına bağlılığını her geçen gün daha da artırıyor. İhracat pazarlarında da eskisi gibi bir hareketlilik yok. Sadece ABD'de bir canlanma söz konusu. Avrupa'da durgunluk devam ediyor. Döviz paritesinin yükselmesi gibi etkenlerle de maliyetlerimizde ciddi artışlar oluyor. Bu da dış pazarlarda rekabet gücümüzü zayıflıyor ve kar marjlarını çok düşürüyor.

zararları kapatmak veya mevcut kapasiteyi korumak var.

Hazır giyim de bu sektörlerden biri. Uzmanlara göre sektördeki ideal KKO oranı yüzde 80. Oysa Türkiye Giyim Sanayicileri Derneği (TGSD) Başkanı Şeref Fayat, 2016 yılında KKO'nun yüzde 70'ler civarında gerçekleştiğini söylüyor. Bu oranı 15 Temmuz'dan sonra yaşanan gelişmelere bağlıyor. 2017 yılında artık sektörün biraz daha rayına oturduğuna dikkat çekiyor ve "Bu yıl sonu için hedefimiz 2015'teki oranları yani yüzde 75'leri yakalamak" diye konuşuyor.

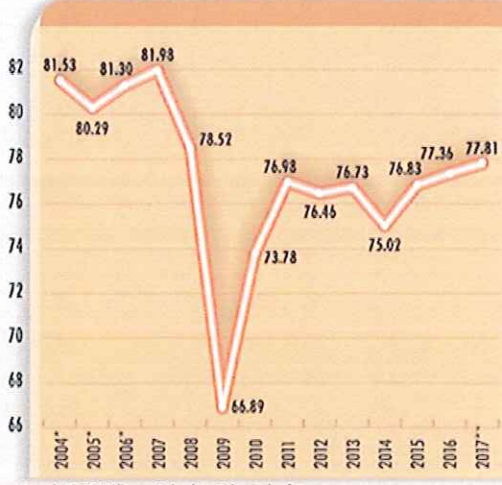
İdeal oranın çok uzağında ilerleyen bir başka sektör de mobilya. Yüzde 90'ların üretim ve verimlilik için iyi seviye olarak görüldüğü sektörde, 2016 yılı KKO oranı yüzde 71 olarak gerçekleşti. Sektör oyuncularının hedefinde ise bu yıl için bu oranı korumak var. Mobilya Sanayi İş Adamları Derneği (MOBSAD) Başkan Vekili Cüneyt Yanıkçıoğlu, kapasite kullanım oranının yıllar itibarıyla imalat sanayinin ortalama kapasite kullanımının altında kaldığını söylüyor ve ekliyor: "Mobilya sektörü, son bir yılda mevcudu korudu, hatta kısmen yükseltti. Ancak kapasite kullanım oranı sektörümüzü olumlu ya da olumsuz açıdan doğrudan etkilemiyor. Artış ve azalış miktarları, son 2 yılda kayda değer değil. Kapasite oranları, yüzde 70-72 bandında ilerliyor."

KRİTİK SEVİYE YÜZDE 80-85

Ashında sektör bağımsız pek çok iş insanı imalat sektöründe ideal oranların yüzde 80-85 bandında olması gerektiği görüşünde. Örneğin Türkiye Çelik Üreticileri Derneği (TÇÜD) Başkanı Fuat Tosyalı, Türkiye için ideal oranın yüzde 80 olduğunu düşünüyor. Son yıllarda dünya piyasalarında artan olumsuzluklara ve düşen kârlılığa paralel olarak Türkiye'nin çelik üretim kapasitesindeki artışın dumna noktasına geldiğini belirtiyor ve ekliyor: "2010 öncesinde çelik sektörünün yüzde 80'lerin üzerinde kapasite kullanım oranıyla çalıştığı yıllar oldu. 2016 yılında ise sektörün kapasite kullanım oranı yüzde 64 seviyesinde gerçekleşti."

Tekstil sektörünün önde gelen oyuncularından San-

Yıllara göre KKO (%)

Kaynak: TCMB, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı
 *2004, 2005 ve 2006 yılları, geriye dönük hesaplama değişikliğine dahil olmayan yıllardır.
 **İlk 7 aylık sonuçların ertelenmesidir.

ko Holding Yönetim Kurulu Başkanı Zeki Konukoğlu ise büyüme ve verimlilik için KKO'nun en az yüzde 85 ve üzerinde olması gerektiğini söylüyor. Bu oranın altındaki KKO'nun gelişimi frenlediğini belirtiyor. "Dezavantajlı olduğumuz konulardan biri, yüksek girdi maliyetleri" diyen Konukoğlu şöyle devam ediyor: "Tekstil, sermaye yoğun bir sektör olmakla birlikte iş gücü ve enerji maliyetleri uluslararası rekabete belirleyici olmaya devam ediyor. Rakip ülkelerle karşılaştırıldığında Türkiye'de iş gücü maliyetleri yüksek kalıyor."

1 PUANIN ANLAMI

Peki KKO'da bir puanlık düşüş ne anlama geliyor? PA-GEV Başkanı Yavuz Eroğlu, bir puanlık düşüşün sektördeki verimlilik odaklı otomasyonlar göz önüne alındığında 10 bin kişilik iş gücünün açıkta kalması anlamına geldiğini söylüyor ve ekliyor:

"İmalat sektöründe verimlilik için ideal kapasite kullanımını yüzde 85 olarak kabul ediyor. Ancak 2016 yılında tüm imalat sektörü ortalama olarak bu oranın yüzde 9 altında kaldı. Kapasite kullanım oranlarındaki düşmeler, sabit giderlerin etkisiyle maliyetleri de artırıyor" diyor.

İhracat pazarlarındaki problemler de kapasite kullanım oranlarının ideal seviyelere ulaşmasının önündeki engellerden biri. Makine ve İhracatçıları Birliği Yönetim Kurulu Başkanı Adnan Dalgakıran da bu görüşte. Ona göre küresel üretim hacmindeki düşüş, son iki yıldır ihracat pazarlarındaki yatırım istahının zayıf kalmasına neden oluyor. Bunun yanında enerji ihracatçısı makine pazarlarında, makine yatırımlarının gerilemesi de KKO'yu olumsuz etkiliyor.

Gerçekten de makine imalat sanayi ideal seviye olarak görülen yüzde 80'in biraz gerisinde ilerliyor. 2016 yı-

UYGULAMADA REVİZYON YAPILDI

Merkez Bankası'nın (TCMB) açıkladığı 2017 kapasite kullanım oranları, bir önceki aya göre 1 puan azalarak yüzde 75,5 seviyesinde gerçekleşti. Bu azalış mart ayına kadar devam etti ve oranlar sırasıyla 75,4, 74,9 olarak açıklandı. Ancak Nisan 2017'de MB hesaplamalarda bir düzenlemeye gitti ve sonuçlar yüzde 78,4 olarak açıklandı. İmalat sanayi kapasite kullanım oranlarının toplu sonuçlarının, geriye dönük olarak Ocak 2007-Mart 2017 dönemi için yeniden hesaplandığı duyuruldu. Bu değişiklikten önce İktisadi Yönelim Anketi (İYA) yanıtları; bir önceki yıldaki iş yerlerinin bir önceki yıldaki ortalama üretimde çalışan sayısı, üretim değerleri ve katma değer verileri olmak üzere 3 aşamada ağırlıklandırılıyordu. Yeni düzenlemeyle ağırlıklandırmanın her aşamasında, bir önceki yıldaki üretim değerleri kullanılmaya başlandı.

ında yüzde 75,6 olarak gerçekleşen KKO oranının 2017 yılında yüzde 75-76 seviyelerine çıkarılabilmesi başarı olarak görülüyor.

İÇ TALEP YETERSİZLİĞİ

Kapasite kullanım oranını doğrudan etkileyen konulardan biri de iç talep yetersizliği. Enver Erkan, toplam talep ve arz arasındaki farkın atıl kapasiteyi ortaya çıkardığını söylüyor. "Eğer talep yetersizse veya arzı kısıtlayan çeşitli nedenler varsa bu durum atıl kapasite artışına neden oluyor" diye konuşuyor. Ayakkabı sektörü hakkında bilgi veren İstanbul Deri ve Deri Mamulleri İhracatçı Birliği Başkan Yardımcısı Hüseyin Çetin de kapasitenin artmasının, ihracat ve iç tüketimin artmasına bağlı olduğunu söylüyor. Şu anda sektörün 500 milyon çift üretim yaptığını ve kapasitesinin yüzde 75'ini kullandığını belirterek "Kriz olmasaydı kapasitenin yüzde 85 olması hedefleniyordu" diye konuşuyor.

Büyümedeki problemler de kapasite kullanım oranını doğrudan etkileyen konulardan biri. Kimya alt branşında

da büyüme nedeniyle KKO'da ilerleme kaydedilemiyor. Türkiye Kimya Sanayicileri Derneği (TKSD) Yönetim Kurulu Başkanı Timur Erk, büyümenin 2015 ve 2016 yıllarında değişmesi nedeniyle KKO'nun aynı kaldığını söylüyor. 2011 ve 2012 yıllarında ise büyümeye bağlı kimyasal ve kimyasal ürünlerin imalatının yüzde 80'ler seviyesine çıktığını belirtiyor. Şu anda sektörde ideal kabul edilen KKO ise yüzde 85. Erk, sektörün yüzde 76 ile bunun gerisinde kaldığına dikkat çekiyor.

Tüm olumsuzluklara rağmen ideal oranı yakalayan sektörler de var. Porselen bu alanlardan biri. Sektördeki üretim kapasitesi, 2015 ve 2016 yıllarında yılda yaklaşık 70 milyon adet ile yüzde 90 düzeyinde kaldı. Portland Yönetim Kurulu Başkanı Süleyman Pamukçu, bu oranın ideal olduğunu söylüyor ve şöyle konuşuyor.

"Özellikle iç piyasada talepteki belgin düşüşle kapasite kullanımı oranlarında sektörel bazlı olmayan bir gerilemeden söz edilebilir. Bu durum, bizim ihracat rakamlarımızı yükseltti. Her yıl sonunda bir sonraki yıl için belirlediğimiz bazı oranlarımız var ve mümkün meritebe kapasitemizi bu oranlarda sürdürmeye çalışıyoruz. Talebin azaldığı noktalarda, yeni pazarlara doğru bir yöneleştire bulunuyoruz."

ATIL KAPASİTE SORUNU

Un sektöründe ise en büyük sorunlarda biri atıl kapasiteler. Sayıları 700'ü bulan un fabrikaları, 30 milyon ton üretim kapasitesine sahip ancak üretilen un 15 milyon ton civarında.

Türkiye Un Sanayicileri Federasyonu (TUSAF) Başkanı Eren Günhan Aksoy, "Un sanayi, şu an maalesef ürettiği yaklaşık 15 milyon ton unun 2 katını üretebilecek ancak atıl durumda bulunan bir kapasiteye sahip" diyor. Aksoy, sözlerine şöyle devam ediyor:

"Tarım politikaları ve teşvik mevzuatımızın geçmişte var olan uygulamaları sonucu oluşan mevcut kapasitemiz, lider konumunu sürdürdüğümüz global piyasalarda rekabetimizi sınırlıyor. Özellikle 2000'li yılların başında

"ARZ-TALEP DENGESİZLİĞİ VAR"

TARİK TEZEL / SETBİR YÖNETİM KURULU BAŞKANI

SEKTÖRÜN SORUNLARI

Ülkemizde son yıllarda kurulan büyük ölçekli modern hayvancılık işletmeleri, genel durumunu değiştirecek boyut ve nitelikte olmasına rağmen entegrasyondaki sorunlar nedeniyle hayvan yetiştiriciliğinde istenilen düzeye gelinmiyor. Küçük işletmelerde verimsizlik, teknolojiyi kullanmama gibi sorunlar devam ediyor.

FIYAT İSTİKRARSIZLIĞI

Arz-talep dengesine kırmızı et açısından bakıldığında, son yıllarda arz açığı olduğu ve buna bağlı olarak fiyatların sürekli artış eğiliminde olduğu dikkat çekiyor. Artan talebi ithalatta karşılamak da üreticiler ve tüketiciler açısından uzun vadede sürdürülebilir bir politika olarak görülüyor.

İNNOVASYON ŞART

Ülkemizdeki süt ve süt ürünleri işletmeleri neredeyse dünya teknolojisiyle yarışır durumda. Sektörün rekabet şansı ancak inovasyonun daha önemli kılınmasına ve ürün maliyetlerine bağlı. Süt ve süt ürünleri sektörü inovatif yaklaşımlarla gelişecek ve daha fazla ihracat olanağı yakalayacaktır.

yüksek kar marjlarıyla satılabilen Türk ununa olan talebi fırsata çevirmek isteyen yeni yatırımcılar tarafından pek çok un fabrikası kuruldu. Bu da bugün sektörün temel sorunlarından biri olan atıl kapasiteyi doğurdu."

Aynı şekilde fındık sektöründe de birçok kınma fabrikası, şu an atıl durumda çalışmadan bekliyor. Bu fabrikaların sahipleri illas ettiği veya piyasadan çekildiği için sektörde atıl kapasite bulunuyor. Kapasite çok, ancak üretime baktığımızda yüzde 26 gibi düşük bir KKO var. Fakat fındık pahalı bir ürün olduğu için şirketler düşük kapasitede çalışmalarını durumunda bile yıllık 700-800 bin TL kazanarak sezonu kapatabiliyor.

Sektörün ideal olarak gösterdiği oran ise yüzde 55. Bunun nedeni ise fındığın, ağustos ayında hasat edilmesi dolayısıyla sektörün pik yaptığı dönemlerin olması. Yıllık üretim aylara bölündüğünde stabil bir grafik ortaya çıkmadığı için fındık fabrikaları, normal sezonda yüzde 55 kapasiteyle çalışmayı ideal olarak kabul ediyor. Bu fazla üretim döneminde tüm talebi karşılamak için şirketler, kapasitelerinin çok daha üzerinde fabrikalar inşa ediyor. **G**